

Očev blagoslov

Ivo Jozić

teolog i psihoterapeut,
Freiburg, Njemačka

Josip Bošnjaković

profesor psihologije na
Katoličkom bogoslovnom
fakultetu u Đakovu i
Hrvatskom katoličkom
sveučilištu u Zagrebu te
voditelj i psihoterapeut
Bračnog i obiteljskog
savjetovališta, Osijek

Naši su biološki roditelji naše korijenje, od njih potječemo, oni su nam omogućili da dođemo na ovaj svijet i da ovdje živimo. Neki bi pjesnik rekao: Oni su nas uveli u svetu rijeku života, oni su nam darovali život, mi smo njihov dar, a oni su nama darovani, kao naš izvor iz kojeg potječemo i naše korijenje iz kojeg smo izrasli. Svako stablo ima korijenje, a ono ima više zadaća: brine se za stabilnost i čvrstinu stabla, opskrbljuje ga vodom i hranjivim tvarima. Osim toga, mnoga stabla pohranjuju u korijenju rezervne tvari. Ne čudi nas što je korijenje postalo simbol podrijetla svakog čovjeka. Ako jedan potomak presiječe vezu sa svojim korijenjem, ako se odsiječe od svog podrijetla, neće se dalje moći normalno razvijati i rasti, nedostajat će mu nešto bitno. Između ostaloga, neće imati dovoljno životnog poleta, teško će mu pasti da zamahne svojim krilima i da poleti, da osjeti životnu energiju i hrabrost. Lijepo je to sročeno i u jednoj njemačkoj izreci: *Ohne Wurzeln keine Flügel!* – »Bez korijenja nema krila!«

I otac i majka važni su za svoju djecu, svatko na svoj način, bez obzira radi li se o djevojčici ili dječaku. Toga smo svi manje-više svjesni i o tome se dandanas neobično puno piše i razgovara. Otkriva se sve više kako djeca internaliziraju, pounutrašnjuju roditeljsko ponašanje i njihove stavove prema njima, što ima velikog utjecaja na to kako će kasnije sami sebe donekle gledati kroz naočale svojih majki i svojih očeva, a isto tako kako će gledati pripadnike drugog spola. *Za djevojčicu* je itekako važno znati kako ju gleda mama, a kako tata, kako se odnose prema njoj; smatra li je tata dobrom ili »nemogućom«; šta tata misli i govori o mami, kako se prema njoj ponaša, koliko ju cijeni i voli, kakvu sliku on ima o ženama općenito, itd. I *za dječaka* slična pitanja imaju veliko značenje, no njegov put do majke puno je kraći nego put do oca, jer majka je više prisutna i brine se o njemu većinu dana dok je suvremeni otac rjeđe tu i ne stoji na raspolaganju za osnovne dječje potrebe. Za razliku od djevojčica, dječaci imaju intenzivniju potrebu za ocem, jer na svom putu do muškog identiteta trebaju i traže u ocu uzor i lik s kojim se mogu identificirati. To psiholozi nazivaju *Vaterhunger*, »glad za ocem«, a ako se ta potreba ne može zadovoljiti onda se govori o *Vaterwunde*, »očeva rana« (npr. ako je otac prerano umro ili se odvojio od obitelji ili je nepoznat i nedostupan, prezaposlen i duševno nepristupačan). Kad čitamo neke no-

vije hrvatske autore, čiji su očevi bez traga nestali u zadnjem ratu, i kad vidimo s koliko upornosti istražuju civilne i vojne dokumente, vođeni čežnjom da nešto pobliže saznaju o sudbini oca, pa kad – unatoč mirovnim inicijativama – čujemo njihov opetovani krik: »Ali gdje je moj otac?!« onda ta »glad za ocem« postaje još očitijom, kao i ta rana koju je očev nestanak ostavio i koja još boli.

Richard Rohr (SAD), franjevac, i jedan od najistaknutijih učitelja muške duhovnosti, kaže: *Čežnja za ocem je ona rana u ljudskoj duši koju sam najčešće susretao u mojem cijelom iskustvu kao svećenik, kao dušobrižnik u zatvoru, u gimnaziji i u zajednicama koje sam osnivaio, kao i kod mojih predavanja i susreta po cijelom svijetu. Ta čežnja za ocem je prisutna i kod žena, ali kod muškaraca je puno bolnija. Glad za ocem je rana koju mnogi od nas nose u sebi, iako toga nismo svjesni. Za dječake je otuđenje od oca mnogo destruktivnije nego razdvajanje od majke. Nedostatak oca, nezadovoljena potreba da mu otac potvrdi vlastitu muškost, povlači za sobom potrebu koju kasnije stalno mora zadovoljavati na druge načine. U zatvoru Albuquerque, gdje sam dušobrižnik, samo jedan od stotinu zatvorenika ima dobrog oca. Tamo je to pojačano kroz latinskoamerički mačo-mentalitet. U Peruu mi je pričala jedna časna sestra koja tamo radi u jednom zatvoru da su ju svi zatvorenici pred Majčin dan molili da im dadne prigodne karte kako bi mogli majci čestitati za taj dan, ali nijedan ju nije zamolio da mu dadne kartu kako bi mogao čestitati ocu za Dan očeva. Ovi muškarci su i zbog toga skrenuli na stranputice, nasilne muškosti, jer im otac nije pomogao da vjeruju u sebe. Sin mora u to vjerovati da ga otac voli, da u njega vjeruje i da ga poštuje – takoreći, kao svog druga... Uzmimo problem muškaraca koji siluju žene. Psihološki gledano, silovanje je manje seksualni problem, a više izraz mržnje i nasilja prema ženama. To pokazuje da takvi muškarci još nisu otkrili svoju pravu muškost. Oni sebe ne smatraju vrijednima ljubavi, zato postaju nasilni. Sinovi koji nisu naučili vjerovati u sebe imaju probleme s autoritetima. Oni usmjeravaju svu svoju mržnju protiv onih muških autoriteta koji za njih predstavljaju društvo («Vom wilden Mann zum weisen Mann«).*

Djeca trebaju oca! Vrijeme između djetetove 2. i 3. godine važi u psihoanalizi kao vrlo važno jer u toj fazi dijete izlazi iz simbioze s majkom – a to je jako bolno i povezano s mnogo strahova. Majka i dijete trebaju pritom prisutnost oca: on štiti dijete od strahova pri odvajanju od majke i pomaže da se dijete odrekne svojih želja za simbiozom. Tako dijete može svoju majku puno realnije percipirati. Pritom odnos među roditeljima igra veliku ulogu. Majka može dijete lakše otpustiti iz simbioze i podupirati ga u njegovim pokušajima autonomije ako osjeća da ju njen partner voli – onda se ne mora čvrsto držati djeteta.

A otac može djetetu dati više sigurnosti ako osjeća da ga njegova partnerica poštuje i podržava u njegovu angažmanu. Da bi dječak mogao razviti pozitivni muški identitet, potrebno mu je da se može identificirati s ocem. Dijete može od majke/žene sve naučiti, od povijanja dojenčadi do upravljanja autom, ali one mu to posreduju kao pripadnice drugog spola. One mu pokazuju kako je to kad žena radi one stvari za koje je nadležna i kako je to za žene važno. Ali mu one ne mogu posredovati kakvu važnost to ima na ljestvici vrednota u svijetu muškaraca. To može samo jedan muškarac. To dječak vrlo rano i vrlo intuitivno internalizira. Uvlači li otac trbuh, a ističe prsa, ide li pognute glave i obješenih ramena, kreće li se ukočeno ili elegantno, itd. Tako sinovi načelno preuzimaju držanje i životne stavove, dakako ne 1 : 1, i različito od pojedinca do pojedinca. Kasnije na njih veliki utjecaj imaju također vršnjaci i okolina u kojoj se kreću.

Imajući to u vidu, s pravom se može reći: Imati oca koji je prisutan i koji u tebe vjeruje jest već jedan blagoslov. Jedan novinar nam je to u razgovoru lijepo rekao: *Kad čujem od svojih kolega iz kakvih razaranih obitelji dolaze i s kakvim problemima se moraju boriti u svojim međuljudskim odnosima i u svojim novoosnovanim obiteljima – onda osjećam da sam blagoslovljen time što potječem iz jedne intaktne obitelji i što se ne moram nositi s njihovim problemima. Neobično sam zahvalan svojim roditeljima što su ostali zajedno, što rastava braka nikad nije bila njihova tema i što su mi omogućili da se bezbrižno posvetim svojim temama.*

Ako otac nedostaje ili nije prikladan za identifikaciju, onda si sin – u najboljem slučaju – traži uzore negdje drugdje, npr. u drugim očinskim likovima iz svoje bliže okoline, među župnicima, učiteljima, profesorima, rođacima, itd. U najgorem slučaju, traži ga na ulici ili na televiziji, što često puta dovodi u slijepu ulicu ili na krivi put, pa i zatvor, kako smo to gore vidjeli. Njima nedostaje samopovjerenje i sposobnost vjerovati u sebe, kao npr. nešto započeti i to privesti kraju, jer im vlastiti očevi nisu dali do znanja da u njih vjeruju. Ta težnja, čežnja i glad za očevim priznanjem i očevom ljubavlju prati nas dugo. Jedan uspješan poslovni muškarac povjerio je svoju bol: *Kad će konačno moj otac uvidjeti i potvrditi mi da sam uspješan čovjek i da sam daleko dogurao?* U Ivanovu Evandjelju (14,8) apostol Filip moli Isusa: *Pokaži nam Oca, to će biti dovoljno!* Ovoj se molitvi danas možemo priključiti, to je molitva da gledajući prema Isusovu Ocu iscjeljujemo bolnu »Vaterwunde«, bolnu čežnju za ocem, koja je danas puno veća i bolnija nego u prijašnja vremena dok je otac većinom radio kod kuće i bio dostupan.

Ako je u obitelji otac prejak, obitelj trpi od toga. Tiranizirajući otac neurotizira ženu i djecu. Djeca ka-

snije ne vjeruju da muškarci mogu voljeti, jer nisu dovoljno iskusili da ih je neki muškarac, napose otac, volio.

Očev blagoslov bila je česta tema seminara za muškarce. Neki su polaznici govorili o tome kako je njihov odnos s ocem odavno poremećen, kako trpe zbog toga, a ne nalaze snagu i način da tu nešto promijene. Poneki od njih rekli su kako imaju osjećaj da im nedostaje očev blagoslov, da čeznu za tim blagoslovom, za očevom podrškom i ohrabrenjem i da bi to željeli doživjeti. U tu smo svrhu kreirali jedan ritual u kojem muškarci blagoslivljaju muškarce, škrope ih vodom, govoreći pritom: *Ti si pravi muškarac! Ti si blagoslovljen! Na pravom si putu! Idi svojim putem!* To je otprilike ono što svaki sin očekuje od svog oca: potvrdu muškosti, vjeru u sina da je sposoban za sebe izabrati pravi put kroz život, i ohrabrenje da ustraje na svom putu. Tu smo se našli na području biblijske tradicije: sve što je Bog stvorio našao je da je dobro (Post 1) i da mu je to uspjelo, a onda to blagoslovio, »blago slovio«. Kao kršćani, vjerujemo da je svaki čovjek blagoslovljen već time što je stvoren, time što je uspjelo djelo Božje, pa smo taj temeljni, egzistencijalni blagoslov u tom ritualu prizvali u svijest dotičnog polaznika. Nekim polaznicima seminara, koji nisu imali prilike uistinu »osjetiti očevu podršku«, blagonakloni očinski vjetar u jedrima životne jedrilice, omogućili smo to jednom vježbom u grupi, koju možemo nazvati »Grozd«. Vježba izgleda ovako: muškarac si izabere među polaznicima dvojicu kao predstavnike svojih roditelja, tada još četvoricu za predstavnike svojih baka i djedova, te ih postavi iza »roditelja«, nakon toga još osmoricu za bakine i djedove roditelje, itd. Sve to, gledajući sa strane, izgleda kao neki grozd. Sam polaznik stane na čelo toga grozda, »roditelji« mu stave ruke na ramena, a roditeljima stavljaju ruke na ramena njihovi roditelji koji stoje iza njih, itd. Dotični si polaznik uzme vremena da osjetilno doživi što je to imati roditelje koji stoje iza njega i podržavaju ga, što je to moći se osloniti na svoje roditelje, osjetiti njihovu blizinu, blagonaklonost, pažnju i ljubav.

U tom kontekstu, na seminarima za muškarce pozabavili smo se sa izrazom »blagoslov«. Latinski izraz »bene-dicere« preveden je davno na hrvatski jezik kao »blago sloviti«, dobro i lijepo govoriti o dotičnoj osobi.

Sam ritual blagoslova nekako, nažalost, izlazi iz mode pa i u tradicionalnim kršćanskim obiteljima, odnosno okruženjima.

Neke svoje pacijente i klijente koji su imali problematičan i zategnut odnos s ocem ohrabrivali smo da preskoče preko svoje sjene, da pristupe svom ocu i da ga oni blago-oslove, npr. da mu se zahvale za sve ono što je otac za njih dotad učinio, prije svega što im je poklonio život na ovom lijepom svijetu. Rekli

smo im da očevi često puta čekaju na taj korak sina, jer oni sami zbog raznih vanjskih i nutarnjih razloga nemaju mogućnost ponovno pristupiti svojoj djeci i s njima zaći u razgovor o zategnutom odnosu i kako je do toga došlo. Ako se sin ili kćerka upute prema ocu i pokucaju na vrata njegova srca, onda se otac osjeća blagoslovljenim i može izići iz svojeg kaveza u koji su ga drugi zatvorili kao »lošeg« oca ili je on sam sebe tamo smjestio.

Na seminarima u organizaciji Männerreferata biskupije Freiburg skupljali smo iskustva s očevim blagoslovom i u jednoj imaginativnoj vježbi.

U Bibliji se često puta govori o blagoslovu. Bog proglašava dobrim sve što stvori, upečati mu žig kvalitete i blago-slovi, blago oslovi – kao da se Bog nalazi u nekom dijalogu s onim što je stvorio, kao da se blago i sklono obraća onom što je stvorio. Ako pažljivo čitamo Stari zavjet, naići ćemo na mnoga mjesta gdje Bog blagoslivlja nekog pojedinca, neki par, neku obitelj ili pleme. Abrahamu daje onaj znameniti blagoslov, s tim usko povezano i obećanje za budućnost cijeloga njegovog potomstva. Ujedno mu daje punomoć da druge blagoslivlja: »Blagoslovit ću sve što ti budeš blagoslovio.« U Tori je bilo strogo regulirano tko smije dobiti očev blagoslov, a tko ne. I osigurano je da blagoslov, jednom udijeljen, ostaje kod dotičnog blagoslovljenog, djeluje i razvija svoju dinamiku, ne može ga se vratiti nazad ili poništiti. To je najjasnije prikazano u onoj priči o lukavom Jakovu i njegovom prvorodnom blizancu Ezavu. Obojica su čeznula za očevim blagoslovom i htjeli su ga na svaki način dobiti, služili su se dodvoravanjem, lukavstvom i prijevarom. I njihovoj majci je također bilo jasno što to znači dobiti jedan jedini očev blagoslov, pa se poslužila prijevarom da bi svom sinu miljeniku, Jakovu, omogućila da ga slijepi otac blagoslovi. Znamo kako je završila priča: Ezav, koji je ostao bez blagoslova, gorko je plakao i preklinjao oca: *Oče, i ja želim tvoj blagoslov! Daj i meni svoj blagoslov! Zar imaš samo jedan blagoslov!?* Možemo s pravom reći: Svi smo mi djeca Ezavova, svi mi čeznemo za očevim blagoslovom, svima nam je svjesno ili nesvjesno jasno da nam je taj blagoslov bitno potreban i da on ima veliku snagu. U njemu su sadržane ne samo dobre želje roditelja, nego i Božja snaga, snaga one instancije koja je iznad roditelja.

U Novom zavjetu zabilježene su situacije blagoslivljanja, kad npr. Isus uzima pet kruhova i dvije ribe, blagoslivlja ih i daje puku da se nasiti. Uzima dječicu u svoje krilo, polaže na njih ruke i blagoslivlja ih. Na zadnjoj večeri uzima kruh i vino, blagoslivlja ih i daje svojim učenicima. Prije svog uznesenja na nebo blagoslivlja svoje učenike i dok ih blagoslivlja iščezava u nebo. U kršćanskoj je liturgiji svaki sakrament okružen znakovima blagoslova.

Jedna važna rečenica iz Biblije o učinkovitosti roditeljskog blagoslova glasi: »Jer blagoslov očevo učvršćuje kuću djeci, a majčina kletva temelje im ruši« (Sir 3,9). Božji blagoslov, koji roditelji kao posrednici daju dalje svojoj djeci, znače u Starom zavjetu sreću i blagostanje, dok prokletstvo vodi gubitku zemaljske sreće, bijedi i nevolji. Niti blagoslov niti prokletstvo nisu tamo prikazani kao čin hira ili samovolje, nego kao refleks, kao odgovor na ponašanje djeteta: *Tko svojim dobrim ponašanjem, prije svega poštivanjem roditelja, stekne zasluge, tom će na ovom svijetu biti dobro i dugo će živjeti. Tko se svojim lošim ponašanjem prema roditelju izloži prokletstvu, taj će zapasti u nevolju. I nije važno da li blagoslivlja otac ili majka i da li proklinje otac ili majka, odlučujuće je ponašanje djece.*

Nije nam iz Biblije poznato je li takav jedan blagoslov bio davan u jednoj vrsti obreda ili rituala. Vjerojatno da jest, jer tako važan čin zahtijeva i jedan primjeren ritualni okvir, jednu jasnu i za sve prisutne prepoznatljivu javnu gestu, jedan *highlight*, na koji se s napetošću čekalo, na koji su svi usmjerili svoju pažnju, kao što je danas kod krštenja djece *highlight* kad svećenik vodom polijeva glavu krštenika i izgovara formulu krštenja. Ali ne znamo u čemu se sastojao taj starinski ritual blagoslivljanja, kako je bio oblikovan ili insceniran, da li se pri tome koristilo ulje, mirisi, itd.

Gore smo spomenuli da u današnje vrijeme blagoslivljanje u obiteljima nekako izlazi iz mode. Šteta! Možda mi obred blagoslova previše prepuštamo svećeniku, a premalo smo svjesni svoje svećeničke funkcije kao roditelji. Ako je obitelj »Crkva u malom«, onda su roditelji svećenici u toj Crkvi. Kad roditelj blagoslivlja, on samo posreduje Božji blagoslov, kao što to i svećenik čini. I on je posrednik onog Božjeg blagoslova koji je već tu i svugdje, dakle neovisno o posredniku. Upravo u obiteljima ima dosta prigoda za blagoslivljanje, u svakodnevnici i pogotovo u prijelaznim situacijama. Npr. prije spavanja, kod blagovanja, prije polaska iz kuće, kad dijete krene u prvi razred škole, ili kad kreće na višu ili visoku školu, kad završava školu ili studij, prije prvoga samostalnog putovanja, kod polaska na prvo radno mjesto ili na važan praktikum, itd. I za malu i za veliku »djecu« pritom je najvažnije da čuju i osjete dobre želje svojih najbližih i da im se one jednom vrstom obreda posreduju. To je taj povoljni vjetar u jedrima vlastite barke koji djetetu daje sigurnost i osjećaj dobrobraklonosti njihovih najdražih. To je izvor nade i pouzdanja. Smatramo da je velika razlika za dijete hoće li nekamo samo oputovati s blagoslovom roditelja ili bez tog blagoslova. Bez tog će se blagoslova možda osjećati usamljenije, a s blagoslovom ići kao s nekim nevidljivim suputnikom. Nije samo blagoslov koji ga prati, nego i molitve, misli i dobre želje koje roditelji

svaki dan šalju na put. Sve to djeluje kao neka rijeka snage koja ga putem nosi, podupire i prati. Svaki put kad kući telefonira ili piše, osjeća njihovu podršku.

I na koncu, jedna lijepa pripovijetka Rachel Naomi Remen: »Blagoslov moga djeda« (iz knjige »Der andere Advent«). *Kad sam petkom nakon škole dolazio svom djedu u posjet, čekao me je prostrt stol za kojim ćemo piti čaj... Kad bismo popili čaj, djed bi uvijek postavio dvije svijeće na stol i zapalio ih. Onda bi na hebrejskom izmijenio s Bogom nekoliko riječi. Ponekad bi te riječi izgovorio glasno, ali većinom bi zatvorio oči i šutio. Tada sam znao da on u srcu razgovara s Bogom. Ja sam tu sjedio i strpljivo čekao, jer sam znao: uskoro će uslijediti najbolji dio tjedna.*

Kad bi djed završio svoj razgovor s Bogom, obratio bi se meni i rekao: »Dođi, vamo, Neshumele!« Ja bih se pred njim uspravio, a on bi nježno položio svoje ruke na moju glavu. Onda bi uvijek počeo Bogu zahvaljivati zato što postojim i što ga je učinio djedom. Onda je počeo govoriti o nekim stvarima, s kojima sam se tog prošlog tjedna hrvao, i pričao Bogu ono pravo o meni. Svakog tjedna sam bio znatiželjan, što li će danas Bogu o meni pričati. Ako sam za vrijeme tjedna bio napravio neku glupost, on bi pohvalio moju iskrenost što sam priznao kako je uistinu bilo. Ako mi nešto nije bilo uspjelo, on bi pohvalio da sam se zbilja trudio da mi uspije. Ako sam barem samo kratko vrijeme mogao spavati bez svjetiljke na noćnom ormariću, on bi pohvalio moju hrabrost da spavam u tami. A onda bi mi dao svoj blagoslov i zamolio žene iz daleke prošlosti, koje sam poznavao iz njegovih priča – Saru, Rachelu, Rebeku i Leu – da pripaze na me. Ovi kratki momenti bili su u cijelom tjednu jedino vrijeme kad sam se osjećao sigurnim i mirnim. U mojoj obitelji, punoj liječnika i bolničarki, stalno se težilo tome da se sve više i više uči i da se sve više postiže u karijeri. Očito je uvijek bilo još nešto više, što bi se moralo znati. Nikad nije bilo dovoljno. Kad bih nakon nekog školskog testa došao kući s rezultatom »98 od 100 bodova«, pitao bi me otac: »A što je s ona ostala dva boda?« Za vrijeme cijelog mog djetinjstva samo sam trčao za tim preostalim dvama bodovima. Ali moj djed nije hajao za takve stvari. Njemu je bilo dovoljno da ja postojim. I kad god sam bio kod njega nekako sam znao s apsolutnom sigurnošću da on ima pravo.

Djed je umro kad mi je bilo sedam godina. Bilo mi je neobično teško bez njega živjeti. On me gledao kao nitko drugi i zvao me lijepim imenom »Neshumele«, što je značilo »draga mala duša«. Sad odjednom nije bilo nikoga više tko bi me tako zvao. Ponajprije sam se bojao da će me nestati ako me djed ne bude više vidao i Bogu pričao tko sam ja uistinu. Ali sam s vremenom počeo shvaćati da sam na neki tajanstven način bio naučio gledati samog sebe njegovim očima. I da »jednom biti blagoslovljen« znači »zauvijek biti blagoslovljen«. ■